

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/63
Inventariserend veldonderzoek dmv proefsleuven op het
plangebied Het Laar te Zundert

projectnr. 260390
revisie 00
24 juni 2013

auteurs
M.L. Craane
J.E. Colijn

Opdrachtgever

Gemeente Zundert
Postbus 10001
4880 GA Zundert

datum vrijgave	beschrijving revisie 00	goedkeuring	vrijgave
24 juni 2013	definitief	G. Sophie	H. Koopmanschap

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/63.
Inventariserend veldonderzoek dmv proefsleuven op het plangebied Het Laar te Zundert
Auteurs: M.L. Craane & J.E. Colijn

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenven

Niets uit dit rapport mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

Inhoud	blz.
Administratieve gegevens	4
Samenvatting.....	5
1 Inleiding	7
2 Vooronderzoek.....	9
2.1 Archeologie binnen de ruimtelijke procedure 2003-2013.....	9
2.2 Archeologisch vooronderzoek	9
3 Onderzoeksopzet	10
3.1 Doel- en vraagstelling	10
3.2 Onderzoeksopzet en werkwijze	11
4 Onderzoeksresultaten	13
4.1 Bodemopbouw.....	13
4.2 Sporen en structuren	14
4.3 Vondstmateriaal.....	14
5 Conclusies en advies	15
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen.....	15
5.2 Conclusies	16
5.3 Waardering.....	16
5.4 (Selectie)advies	17
Literatuur en geraadpleegde bronnen	18
Bijlagen	
1 Archeologische perioden	
2 AMZ-cyclus	
3 Sporenlijst	
Kaarten	
260390-S1 Puttenplan en Allesporenkaart	

Administratieve gegevens

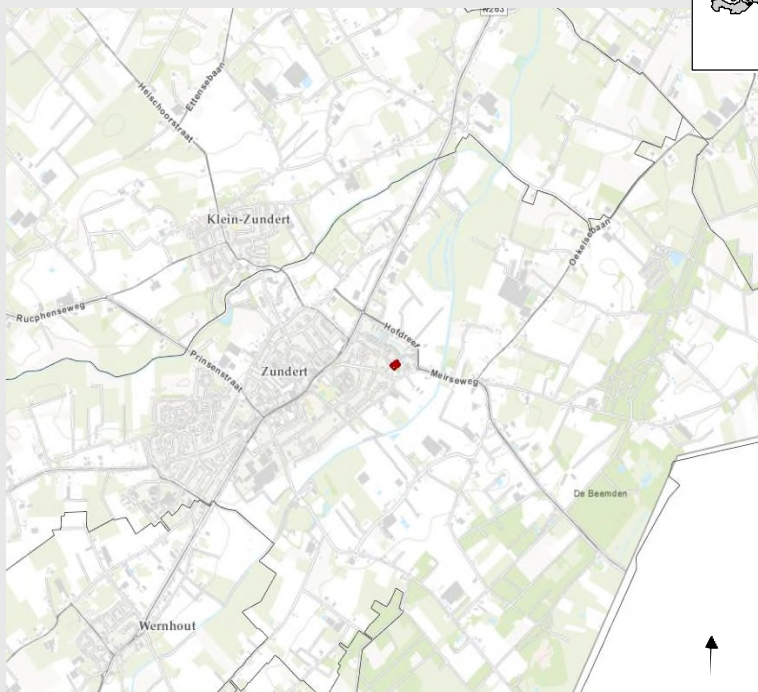
OW Projectnummer 260390
OM-nummer 56924
Provincie Noord-Brabant
Gemeente Zundert
Plaats Zundert
Toponiem Het Laar

Kaartblad 50A
Coördinaten 105379/387369 105395/387350
105342/387309 105327/387329
Kadaster niet van toepassing

Opdrachtgever Gemeente Zundert
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering 28-05-2013
Projectteam G. Sophie (projectleider / senior KNA-archeoloog)
M.L. Craane (KNA-archeoloog)
J.E. Colijn (archeoloog-stagiaire)

Bevoegd gezag Gemeente Zundert
Geadviseerd door de Regio West-Brabant

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstedept t.z.t. PDB 's-Hertogenbosch

Afbeelding 1 Locatie plangebied

(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

In mei 2013 is in opdracht van de gemeente Zundert door Advies- en Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Het Laar te Zundert.

Het plangebied ligt in een gebied waar in 2006 een archeologisch proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd waarbij archeologische sporen en vondsten zijn aangetroffen uit de periode van de late ijzertijd/Romeinse tijd, late middeleeuwen en tevens uit de nieuwe tijd. Als onderdeel van de voorgenomen herontwikkeling in het plangebied worden bodemingrepen voorzien die eventueel aanwezige archeologische resten kunnen beschadigen en/of vernietigen. De herontwikkeling bestaat uit het realiseren van de laatste fase van een grotere woonwijk, namelijk het bouwen van een aantal woningen in het plangebied te bouwen. Het is daarom van belang de archeologische verwachtingen nader te toetsen en de eventueel aan te treffen archeologische sporen en vondsten in kaart te brengen.

Tijdens het onderzoek zijn behalve drie recente grondsporen geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Er is geen vondstmateriaal aangetroffen dat indicatief gebruikt kan worden om een vindplaats net buiten het onderzochte deel van het plangebied te veronderstellen. Oranjewoud adviseert daarom om de archeologische verwachtingswaarde van het plangebied bij te stellen naar laag en daarmee vrij te geven voor wat betref het aspect archeologie. Dit is ter beoordeling aan de bevoegde overheid, in deze de gemeente Zundert.

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Zundert heeft Advies- en Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. in mei 2013 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Het Laar te Zundert. Het plangebied heeft een totale oppervlakte van circa 1.550 m². Het onderzoek vindt plaats in het kader van een bestemmingsplanwijziging.

Er is in het verleden (2004-2006) al archeologisch onderzoek uitgevoerd direct ten noordwesten van het huidige plangebied. Uit dat onderzoek is gebleken dat het gebied als geheel archeologische sporen en vondsten bevatte uit de late ijzertijd, Romeinse Tijd, late middeleeuwen en tevens uit de Nieuwe tijd. Ook werd vastgesteld dat er veel bodemverstoringen aanwezig waren die op meerdere plaatsen resulteerde in verstoring van het archeologisch vlak. Op gezag van de provincie Noord-Brabant is destijds besloten om geen vervolgonderzoek uit te voeren. Onderhavig onderzoek uit 2013 dient meer inzicht te bieden in de aard van voorliggend plangebied en het aantonen van de aan- danwel afwezigheid van een archeologische vindplaats. Voorliggend plangebied werd in de periode 2004-2006 namelijk niet onderzocht.

Het plangebied bevindt zich aan Het Laar, tussen de reeds bebouwde percelen in dit nieuwbouwplan. In het zuid/zuidoosten wordt het gebied begrensd door een bedrijfsterrein. Het veldonderzoek is uitgevoerd conform PvE en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

Ligging onderzoekslocatie

Afbeelding 2 De locatie van het plangebied op kadastrale ondergrond met geplande sleuf (bron: PvE)

2 Vooronderzoek

2.1 Archeologie binnen de ruimtelijke procedure 2003-2013

Voor het grotere plangebied is in het verleden een vooronderzoek in de vorm van een archeologisch bureauonderzoek en booronderzoek uitgevoerd.¹ Vervolgens is in 2006 het grotere plangebied onderzocht door middel van proefsleuven maar hierbij onderhavige locatie niet meegenomen. Dit maakt dat het gespecificeerde archeologisch verwachtingsmodel uit 2003 voor het plangebied van 't Laar onverminderd van kracht bleef. De aard van de te verwachten (nederzettings)sporen maakt dat een vervolgonderzoek bestaande uit aanvullende boringen geen definitief uitsluitsel biedt voor een uitspraak over de aan- dan wel afwezigheid van archeologische relevante resten. De gemeente Zundert en diens adviseur de Regio West-Brabant hebben daarom besloten om voor het plangebied 't Laar een proefsleuvenonderzoek te laten uitvoeren.

2.2 Archeologisch vooronderzoek

Ten noordwesten van het huidige plangebied is in 2003 een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd door de firma SOB Research. Hieruit bleek dat de ondergrond ter hoogte van het plangebied wordt gevormd door afzettingen van de Formatie van Singraven. In het plangebied komen naar alle waarschijnlijkheid beekafzettingen voor waarvan de bovenzijde verstoord is als gevolg van agrarisch grondgebruik sinds de nieuwe tijd. Uit dit booronderzoek kwamen tevens aanwijzingen voor mogelijke crematieresten en een tweede sporen niveau naar boven, maar dit kon in het vervolgonderzoek niet worden bevestigd.

Binnen het plangebied zijn voor zover bekend nog geen archeologische onderzoeken uitgevoerd. In 2005 heeft er ten noorden van het plangebied een inventariserend veldonderzoek plaatsgevonden, door middel van proefsleuven.² Dit is uitgevoerd door de firma Grontmij. Hieruit is gebleken dat er in de directe omgeving van het plangebied sporen uit de late ijzertijd of vroeg Romeinse tijd gedateerd kunnen worden. Het betrof hier overwegend losse sporen zonder samenhangende context (paalgaten, kuil, restant van een sloot of akkerlaag). In de aangetroffen oude akkerlaag zijn houtskoolspikkels en ijzertijd aardewerk aanwezig. De datering van deze laag is door de onderzoekers vastgesteld op late ijzertijd / vroeg Romeinse tijd.

Ook zijn er archeologische sporen aangetroffen die gedateerd kunnen worden in de late middeleeuwen / nieuwe tijd. Deze sporen hebben te maken met verschillende landbouwactiviteiten zoals ploeg- en spitsporen, verkavelingsporen, mestkuilen en paalgaten. Duidelijke gebouwstructuren werden niet aangetroffen of in ieder geval niet herkend en gepubliceerd. Dit maakt dat de aangetroffen middeleeuwse resten voornamelijk moeten worden geïnterpreteerd als resten van agrarisch grondgebruik.

---

¹ Zie ook het PvE van de Regio West-Brabant

² Norde en Van der Roest, 2006; het onderzoek is uitgevoerd in 2005 en gerapporteerd in 2006

3 Onderzoeksopzet

3.1 Doel- en vraagstelling

Het doel van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek is in de eerste plaats het systematisch onderzoeken van het plangebied op de aanwezigheid van archeologische vondsten en/of sporen (karteren). In de tweede plaats dient het onderzoek om de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van deze archeologische resten vast te stellen en te waarderen. Het resultaat is een onderzoeksrapport met daarin de resultaten van het veldwerk en een analyse van hetgeen dat is aangetroffen. Daarbij wordt ook aangesloten in het laatste hoofdstuk op de resultaten van het eerdere onderzoek uit de periode 2003-2006.

Het onderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:³

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Uit welke periode dateren deze sporen en sporenclusters? En wanneer zijn de vindplaatsen weer in onbruik geraakt?
- Wat is de ruimtelijke relatie tussen de sporen en sporendusters onderling en ten opzichte van de natuurlijke en antropogene omgeving?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij? Hoe verhouden de gegevens uit het IVO-P zich (archeologisch inhoudelijk als kwalitatief) t.o.v. de verschillende vooronderzoeken uit de directe omgeving?
- Wat is de dikte van het esdek en wanneer is het aangelegd? Is de opbouw ervan in kaart te brengen?
- Wat voegt het uitgevoerde onderzoek toe aan de kennis met betrekking tot de ontginnings- en ontstaansgeschiedenis van Zundert en in het bijzonder van de mini-regio rond Het Laar en de Hofdreven?
- Is er binnen het plangebied een fosfaatlaag aangetroffen? Zo ja betreft dit een spoor of een laag?
- Verklaar nader welke invloed de (mogelijke) verstoringen hebben op de zichtbaarheid van de archeologische sporen.
- Zijn er sporen van crematies aangetroffen?
- Geef de begrenzing aan van de aangetroffen erven. Hoe liggen deze t.o.v. het landschap?

---

³ Overgenomen uit het PvE

3.2 Onderzoeksopzet en werkwijze

Conform de KNA, versie 3.2, dienen enkele standaard onderdelen te worden weergegeven in het onderzoeksrapport. Hieronder onder andere de samenstelling van het veldteam en de weersomstandigheden. Dit laatste om bij vergelijkend onderzoek ook uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de kwaliteit van de waarnemingen ten tijde van de uitvoer van het veldwerk.

Datum uitvoering	28 mei 2013
Veldteam	G.J. Sophie (senior KNA-archeoloog) M.L. Craane (KNA-archeoloog) J.E. Colijn (archeologie studente (UL))
Weersomstandigheden	Zonnig circa 20 graden

Op dinsdag 28 mei 2013 is er één proefsleuf aangelegd op het braakliggende terrein. Door de nabijheid van een huis, kabels en leidingen is er in telefonisch overleg met de regioarcheoloog (L. Weterings-Korthorst) besloten om de proefsleuf enigszins te verkorten. Omwille van het dekkingpercentage is vervolgens de proefsleuf verbreed t.o.v. het PvE. De proefsleuf heeft daarmee als afmetingen uiteindelijk 4,5 tot 5 m breed en circa 38 m lang gekregen. Dit in afwijking op de in het PvE voorgeschreven 4 x 40 m. De oppervlakte is daarmee ruim 170 m² geworden ten opzichte van de gevraagde oppervlakte van 160 m².

Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak en waar nodig met de schop opgeschaafd. Vervolgens is het vlak gefotografeerd, getekend, gewaterpast en afgewerkt. De vlakhoogtes en de maaiveldhoogtes zijn om de drie meter gemeten. Er zijn drie bodemprofielen van één meter breed afgestoken op respectievelijk 9.5 m, 19.5 m en 29.5 m. De meetlijnen zijn via vaste punten net buiten de werkput nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. Tijdens het onderzoek is er gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.2 en is de aanpassing van de omvang van de proefsleuf de enige afwijking op het PvE geweest. Deze heeft o.i. niet geleid tot archeologisch informatieverlies.

Afbeelding 2. Werkput 1, vlak 1 direct na aanleg.

4 Onderzoeksresultaten

4.1 Bodemopbouw

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is het archeologisch vlak aangelegd op de top van de C-horizont. Deze was gelegen op gemiddeld 140 cm minus maaiveld. Er was duidelijke een dikke opgebrachte laag aanwezig. Het hoogteverschil met de naastgelegen bedrijfsterrein is aanmerkelijk en bedraagt circa 0,8 tot 1 m. Het plangebied lijkt dan ook (sterk) opgehoogd.

Afbeelding 3. Hoogteverschil met het naastgelegen perceel.

Onder de opgebrachte laag was een bodemlaag aanwezig met heel veel plantenresten (zie ook afbeelding 4). Deze laag kan mogelijk worden verklaard door het feit dat er vroeger fruitbomen/struiken op het plangebied hebben gestaan. Op de luchtfoto van het plangebied, zoals opgenomen in het archeologisch bureauonderzoek, uit 1989 is duidelijk te zien dat er sprake is van een (boom)kwekerij.⁴ Onder de plantenresten bevindt zich een overgangslaag, te interpreteren als restant van een antropogeen dek of oude bouwvoor. De hieronder aanwezige C-horizont was erg verspoeld. Dit komt waarschijnlijk doordat het plangebied gelegen is in de overgangszone naar een beekdal en tot aan 1968 bijna elke winter overstromde.⁵ Het lijkt dan ook waarschijnlijk dat het plangebied in het verleden nat is geweest in verhouding tot de dekzandkop waarop de sporen in 2005 zijn aangetroffen en daardoor minder aantrekkelijk voor bewoning.

---

⁴ Gazenbeek, 2003, p.17

⁵ Tijdens het veldwerk kwam een mevrouw op bezoek die zich bekend maakte als de dochter van de laatste boer die in het plangebied heeft gewerkt. Zij vertelde over de aanwezigheid van fruitbomen en struiken en de regelmatige overstromingen.

Afbeelding 4. Profiel 3.

4.2 Sporen en structuren

Tijdens het inventariserend veldonderzoek door middel van een proefsleuf zijn drie spoornummers uitgedeeld (zie ook tekening 260390-S1 in de tekeningen bijlage). Spoor 1 en 3 betreffen twee recente leemkuilen. Bij gebrek aan daterend vondstmateriaal uit de leemwinningskuilen zijn deze archeologisch niet te dateren. Op basis van kleur en structuur wordt een relatief recente datering voor beide kuilen verondersteld. Spoor 2 werd in eerste instantie geïnterpreteerd als een eventueel paalgat, maar is na het couperen geherïnterpreteerd. Op basis van de coupe bleek het niet te gaan om een archeologisch relevant spoor en is er voor gekozen dit spoor administratief te laten vervallen.

4.3 Vondstmateriaal

Er is tijdens dit inventariserend veldonderzoek geen archeologisch relevant vondstmateriaal aangetroffen.

5 Conclusies en advies

Op basis van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek kunnen de vooraf in het PvE gestelde onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord. De vergelijking van de resultaten uit 2013 met die uit de periode van 2003-2006 vindt in de beantwoording van de laatste onderzoeksvraag plaats.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*
Op basis van het uitgevoerde archeologisch onderzoek kan gesteld worden dat het plangebied onderdeel uitmaakt van een gebied die vanaf de nieuwe tijd en mogelijk al eerder in gebruik was als agrarisch gebied. Bij gebrek aan daterend vondstmateriaal kan het gebruik als akker niet nauwkeuriger begrensd worden. Voor de waardering zie paragraaf 5.3.
- *Uit welke periode dateren deze sporen en sporenclusters? En wanneer zijn de vindplaatsen weer in onbruik geraakt?*
Bij gebrek aan daterend vondstmateriaal kan de aanleg van beide leemwinningskuilen niet nader gedateerd worden. Verondersteld kan worden dat middels beide kuilen dagbouw winning van leem heeft plaatsgevonden. Dit leem kan zijn benut als bouw materiaal (vloer, dak of wand) maar ook als grondstof voor het vervaardigen van aardewerk. Niet uitgesloten kan worden dat beide kuilen geen leemwinningskuilen zijn geweest maar eerder als grondverbetering zijn aangelegd.
- *Wat is de ruimtelijke relatie tussen de sporen en sporenclusters onderling en ten opzichte van de natuurlijk en antropogene omgeving?*
N.v.t.
- *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij? Hoe verhouden de gegevens uit het IVO-P zich (archeologisch inhoudelijk als kwalitatief) t.o.v. de verschillende vooronderzoeken uit de directe omgeving?*
Vanwege het ontbreken van relevante archeologische sporen is geen vergelijking met omliggende vindplaatsen mogelijk anders dan het constateren onder de eerste onderzoeksvraag dat het gedurende de nieuwe tijd en mogelijk al eerder onderdeel heeft uitgemaakt van hetzelfde akkercomplex.
- *Wat is de dikte van het esdek en wanneer is het aangelegd? Is de opbouw ervan in kaart te brengen?*
Onder het pakket plantenresten is een restant van een oude bouwvoor of antropogeen dek aanwezig. Dit pakket is verstoord, over de ontstaansgeschiedenis is niets te zeggen. In grote lijn kunnen we alleen vaststellen dat de uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd daterende bouwvoor tijdens of waarschijnlijker zelfs na het gebruik als boomkwekerij is opgehoogd en waarna er een tweede bouwvoor is ontstaan. Daarmee geeft het uitgevoerde onderzoek aan dat voor boomkwekerijen in de gemeente Zundert kan worden vastgesteld dat de aard van de werkzaamheden veelal niet hoeven te leiden tot bodemverstoring en dat het afhankelijk is van de wijze waarop men dit heeft uitgeoefend van belang is om te komen tot een archeologische waardestelling van het terrein.
- *Wat voegt het uitgevoerde onderzoek toe aan de kennis met betrekking tot de ontginnings- en ontstaansgeschiedenis van Zundert en in het bijzonder van de mini-regio rond Het Laar en de Hofdreven?*
Dit onderzoek kan vanwege de beperkte resultaten geen toevoeging vormen voor de ontstaansgeschiedenis van Zundert anders dan op bovenstaande punten.
- *Is er binnen het plangebied een fosfaatlaag aangetroffen? Zo ja betreft dit een spoor of een laag?*
Nee.
- *Verklaar nader welke invloed de (mogelijke) verstoringen hebben op de zichtbaarheid van de archeologische sporen.*
Bij gebrek aan archeologisch relevante grondsporen in de aangelegde proefsleuf kan gesteld worden dat de kans dat bij herontwikkeling van het plangebied archeologische sporen beschadigd of vernietigd worden als laag kan worden ingeschat.

- *Zijn er sporen van crematies aangetroffen?*
Nee.
- *Geef de begrenzing aan van de aangetroffen erven. Hoe liggen deze t.o.v. het landschap?*
N.v.t.

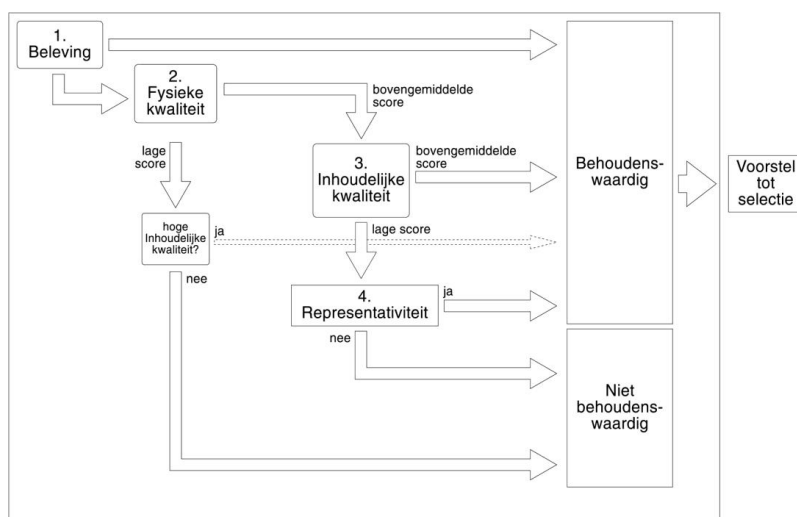
5.2 Conclusies

Tijdens het archeologische onderzoek zijn, anders dan de recente sporen, geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Er zijn dan ook geen redenen om een intacte archeologische vindplaats te veronderstellen in het onderzochte deel van het plangebied. Het gebrek aan vondstmateriaal en de afwezigheid van sporen maakt dat dit ook voor de directe omgeving binnen het gebied waar nu een ruimtelijke procedure voor gevoerd wordt verondersteld kan worden.

5.3 Waardering

Het onderhavige proefsleuvenonderzoek betreft een karterend alsmede waarderend onderzoek. Er is in de eerste plaats gekeken naar de aan- of afwezigheid van archeologische vindplaatsen (karteren). De aangetroffen vindplaats dient vervolgens ook gewaardeerd te worden op fysieke (en inhoudelijke) kwaliteiten, waaruit een waardestelling volgt. Aan de hand van deze waardestelling zal worden geadviseerd of de vindplaats al dan niet behoudenswaardig is.

De waardering van een vindplaats geschiedt aan de hand van een aantal criteria zoals vastgelegd in de KNA 3.2 (Bijlage IV: Het waarden van vindplaatsen). Het proces van waarden kan schematisch worden weergegeven zoals in afbeelding 3. In dit proces zijn een aantal stadia te onderscheiden die aan de hand van verschillende criteria doorlopen moeten worden.

Afbeelding 4. Processchema waarderingcriteria archeologische vindplaatsen.

Beleving

De criteria 'schoonheid' en 'herinneringswaarde' hebben betrekking op nog zichtbare relictten in het landschap en een associatie van de vindplaats met een historische gebeurtenis.

Beleving is in dit plangebied niet van toepassing omdat de aangetroffen sporen niet zichtbaar zijn in het landschap.

Fysieke kwaliteit

Wanneer het belevingsaspect niet kan worden bepaald, dient ook de fysieke kwaliteit van de vindplaats meegenomen te worden. De fysieke kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van twee criteria:

'gaaftheid' en 'conservering', waarbij het eerste betrekking heeft op de vindplaats als geheel en het tweede op de conserveringstoestand van het vondstmateriaal. Beide criteria worden gescoord tussen 1 (laag) en 3 (hoog).

De fysieke kwaliteit scoort laag omdat er alleen drie recente sporen zijn aangetroffen. Een vindplaats is behoudenswaardig als deze op de fysieke kwaliteit bovengemiddeld scoort (≥ 5). Is de score lager dan wordt ook gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit. Indien één van deze criteria hoog scoort (3) is een vindplaats alsnog behoudenswaardig.

Inhoudelijke kwaliteit

Ook de inhoudelijke kwaliteit scoort laag omdat er alleen recente sporen zijn aangetroffen.

Tabel 1. Scoretabel waardestelling vindplaats

Waarde	Criteria	Score
Beleving	Schoonheid	(wordt niet gescoord)
	Herinnering	(wordt niet gescoord)
Fysieke kwaliteit	Gaaftheid	1
	Conservering	1
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	1
	Ensemblewaarde	n.v.t.
	Representativiteit	n.v.t.

5.4 (Selectie)advies

Er is geen behoudenswaardige archeologische vindplaats aangetroffen en er wordt dan ook geadviseerd om het plangebied vrij te geven voor wat betreft archeologie. Het selectiebesluit dient te worden genomen door de bevoegde overheid, in deze de gemeente Zundert.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ARCHIS-meldpunt, telefoon 033-4217682). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Verwijderd: ¶

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Oosterhout, juni 2013

Literatuur en geraadpleegde bronnen

CCvD, 2010, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie Landbodems (KNA). Versie 3.2*, Gouda.

Gazenbeek, A.E., 2003, *Aanvullende Archeologische Inventarisatie bouwlocatie Hofdreef en bouwlocatie Bredaseweg 12a, Zundert*, SOB-research, Heinenoord

Norde, E.H.L.D. en J. van der Roest, 2006: *Archeologisch onderzoek Hofdreef/Bredaseweg te Zundert. Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven*. Grontmij Archeologische Rapporten 155, Houten.

Timmermans, F., 2013, *Programma van Eisen Zundert 't Laar*, Regio West-Brabant, Etten-Leur

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdliden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

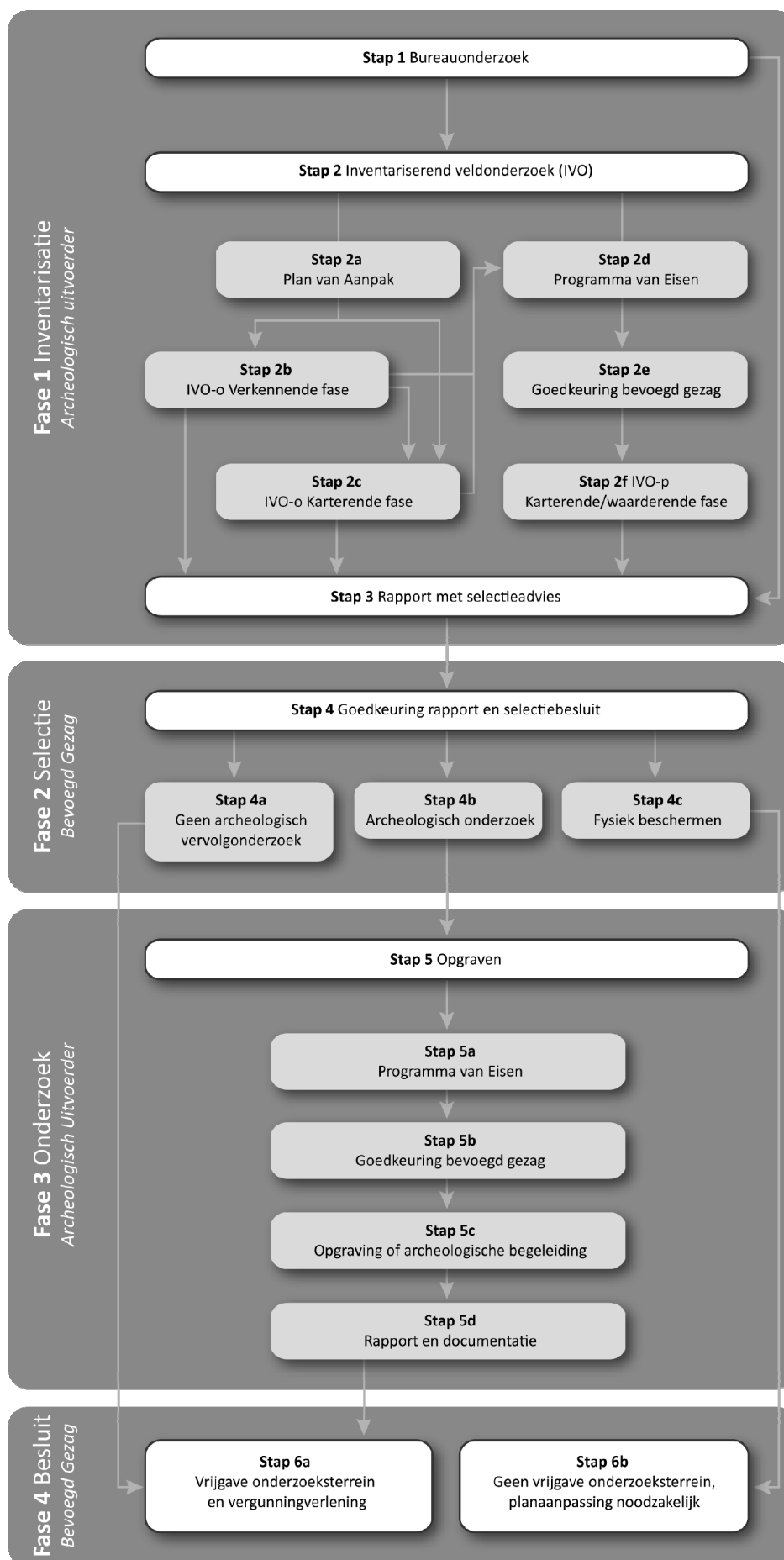

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

- schematisch overzicht AMZ
- verklarende woordenlijst AMZ

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of een opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een Inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek -proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennde fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennde fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennd onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de

verkennde fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.

Bijlage 3: Sporenlijst

Put	Spoor	Vervallen	Spooraard	Begin_dat	Eind_dat	Begin_per	Eind_per	Nap_onder	Nap_boven	Spoordiepte	Opmerking	Inv_pers	Inv_tijd	Controle	Spoorconservering
1	S0001	False	KUIL								Leemwinnin	HKoopmanscha	10-6-2013 9:11:50		
1	S0002	True										HKoopmanscha	10-6-2013 9:12:02		
1	S0003	False	KUIL								Leemwinnin	HKoopmanscha	10-6-2013 9:12:16		
1	S9000	False	NAT								C-horizont	HKoopmanscha	10-6-2013 9:13:16		
1	S9998	False	RECENT								Drainage	HKoopmanscha	10-6-2013 9:12:39		
1	S9999	False	RECENT								Drainage	HKoopmanscha	10-6-2013 9:12:53		

Kaartenbijlage

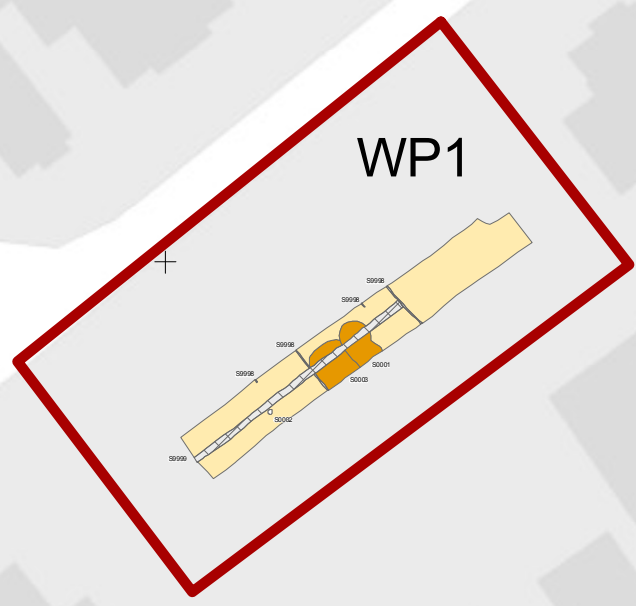
105250.000000 105300.000000 105350.000000 105400.000000 105450.000000

387300.000000 387350.000000 387400.000000

387300.000000 387350.000000 387400.000000

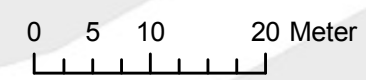
HET LAAR

MEIRSEV

Legenda

- VERVALLEN
- LEEMWINNINGSKUIL
- NAT
- RECENT
- Plangebied

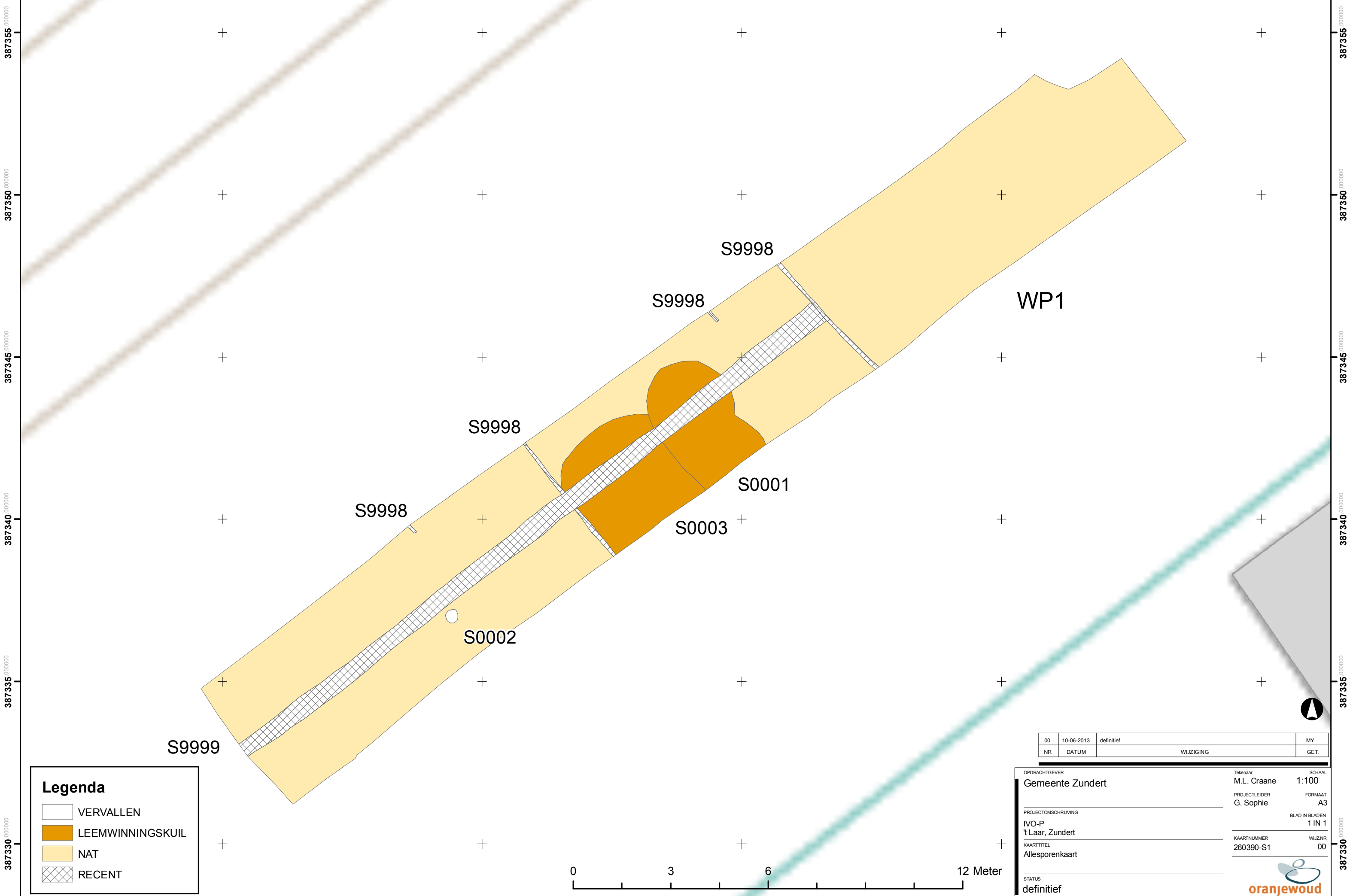
00	10-06-2013	definitief	MY
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER Gemeente Zundert	Tekenaar M.L. Craane	SCHAAL 1:654
PROJECTLEIDER G. Sophie	FORMAAT A3	BLAD IN BLADEN 1 IN 1
PROJECTOMSCHRIJVING IVO-P 't Laar, Zundert	KAARTNUMMER 260390-S1	WIJZNR 00
KAARTTITEL Puttenplan	STATUS definitief	

105250.000000 105300.000000 105350.000000 105400.000000 105450.000000

105352 105360 105368 105376 105384

Legenda

- VERVALLEN
- LEEMWINNINGSKUIL
- NAT
- RECENT

00	10-06-2013	definitief	MY
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

OPDRACHTGEVER Gemeente Zundert	Tekenaar M.L. Craane	SCHAAL 1:100
PROJECTLEIDER G. Sophie	FORMAAT A3	BLAD IN BLADEN 1 IN 1
PROJECTOMSCHRIJVING IVO-P 't Laar, Zundert	KAARTNUMMER 260390-S1	WIJZNR 00
KAARTTITEL Allesporenkaart	STATUS definitief	

105352 105360 105368 105376 105384

387330 387335 387340 387345 387350 387355

387330 387335 387340 387345 387350 387355